

CELOŽIVOTNÍ VZDĚLÁVÁNÍ NA MASARYKOVĚ UNIVERZITĚ – SOUČASNÝ STAV A PERSPEKTIVY DALŠÍHO SMĚŘOVÁNÍ

Lifelong Learning at Masaryk University – Current Condition and Perspectives of Movement

Ing. Barbora Hašková

Masarykova univerzita
E-mail: haskova@rect.muni.cz

Abstrakt

Celoživotní vzdělávání na Masarykově univerzitě je vnímáno jako jedna ze společensky významných forem vzdělávání umožňující uspokojovat aktuální vzdělávací potřeby různých cílových skupin veřejnosti s využitím odborného potenciálu univerzity.

Abstract

Lifelong learning at Masaryk University is thought as one of the socially significant forms of learning. It enables different target groups of public to satisfy their education needs with using scholarly potential of Masaryk University.

1. Obecné informace

1.1. Základní pojmy a definice

Celoživotní učení - v širším slova smyslu představuje platformu personálního rozvoje jako systému dalšího resp. pokračujícího vzdělávání zaměřený na kontinuální odborný rozvoj osobnosti jednotlivce, zejména v jeho aktivním věku (vzdělávání dospělých) cestou rozvoje jeho intelektuálních, odborných a funkčních kompetencí.

Počáteční vzdělávání – předškolní vzdělávání, základní vzdělávání, střední vzdělávání, vzdělávání v konzervatoři a vyšší odborné vzdělávání, uskutečňované podle zvláštního právního předpisu (Zákona č. 561/2004 Sb.) v mateřských školách, základních školách, středních školách, konzervatořích a vyšších odborných školách, a studium v akreditovaných studijních programech uskutečňovaných podle zvláštního právního předpisu (Zákona č. 111/1998 Sb., ve znění pozdějších předpisů) vysokými školami nebo jejich součástmi [Zákon č. 179/2006 Sb., o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání a o změně některých zákonů (zákon o uznávání výsledků dalšího vzdělávání)].

Další vzdělávání – vzdělávací aktivity, které nejsou počátečním vzděláváním [Zákon č. 179/2006 Sb., o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání a o změně některých zákonů (zákon o uznávání výsledků dalšího vzdělávání)].

Univerzita třetího věku – je definována jako jedna z forem celoživotního vzdělávání, neprofesní zájmové studium určené občanům. Je v souladu s koncepcí celoživotního vzdělávání a navazuje na gerontologické programy UNESCO. Základním posláním U3V je otevření univerzitních zdrojů poznatků, vědomostí a dovedností pro osoby postproduktivního věku [směrnice rektora č. 11/ 2006].

1. 2. Základní mezinárodní strategické dokumenty k celoživotnímu vzdělávání

- 1970 – OSN vyhlásila za Rok výchovy a vzdělávání (*International Education Year*). UNESCO vyhláší koncept celoživotního vzdělávání (*Lifelong Education*).
- 1990 –světová konference o výchově a vzdělávání v Jomtien (Thajsko) přijímá tzv. jomtienskou deklaraci, „Celosvětovou deklaraci: vzdělávání pro všechny“ (*World Declaration on Education for All*)
- 1996 – zpráva Mezinárodní komise pro vzdělávání v XXI. století UNESCO – „Učení: dosažitelný poklad“ – tzv. Delorsova zpráva (*Learning: The Treasure Within*)
- 1996 – svolání ministrů školství OECD v Paříži „Celoživotní učení pro všechny“ (*Lifelong Learning for All*)
- 1997 – Bílá kniha o vzdělávání Evropské unie (*White Paper on Education and Training*).
- 1997 – materiál pro 5. mezinárodní konferenci o vzdělávání dospělých UNESCO, „Agenda pro budoucnost“
- 2000 – Memorandum o celoživotním učení, Evropská komise (*Memorandum on Lifelong Learning*)
- 2001 – komuniké Evropské komise o celoživotním vzdělávání „Přeměna Evropského prostoru celoživotního vzdělávání na realitu“ (*Making a European Area of Lifelong Learning a Reality*)
- 2001 – Bílá kniha Nové podněty pro Evropskou mládež (*A New Impetus for European Youth*)
- 2002 – Rezoluce Rady Evropské unie k celoživotnímu vzdělávání (*The Council Resolution on Lifelong Learning of June 27 2002*)
- 2004 – dokument Rady Evropské unie Návrh rezoluce Rady a reprezentantů členských zemí na jednání Rady o posilování politik, systémů a aktivit v oblasti celoživotního poradenství v Evropě z 18. května 2004 (*Draft Resolution of the Council and of the representatives of the Governments of the Member States meeting within the Council on Strengthening Policies, Systems and Practices in the field of Guidance throughout life in Europe*)
- 2006 – dokument Evropská komise Nový akční programu podpory celoživotního učení na období let 2007–2013.

1. 3. Strategické dokumenty k celoživotnímu vzdělávání přijaté v ČR

- 2001 – Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – Bílá kniha. Česká Bílá kniha je pojata jako systémový projekt vyjadřující myšlenková východiska, obecné záměry a rozvojové programy, které mají být směrodatné pro vývoj vzdělávací soustavy ve střednědobém horizontu.
- 2001 – Memorandum o celoživotním učení – Závěrečná zpráva o konzultačním procesu v ČR je dokumentem, který velmi konkrétně určuje budoucnost celoživotního učení. Tento dokument zdůrazňuje dva základní úkoly celoživotního učení: podporovat aktivní občanství a podporovat zaměstnanost.
- 2002 – Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje výchovně vzdělávací soustavy ČR je realizací Národního programu rozvoje vzdělávání v České republice, tzv. Bílé knihy, který vláda přijala v únoru roku 2001. Návrh obsahuje celkové shrnutí koncepčních linií a zdůraznění toho nejpodstatnějšího z Národního programu rozvoje vzdělávání v České republice.
- 2003 – Strategie rozvoje lidských zdrojů v ČR. Tento dokument pojmenovává budoucí globální i národní výzvy, z nichž se odvozují nároky kladené na lidské zdroje, vychází z faktu globalizace světové ekonomiky a prohlubující se internacionalizace české ekonomiky. Z této pozice také posuzuje budoucnost velkých a malých podniků, roli

výzkumu, nové formy organizace práce, technologický vývoj, zejména vliv ICT, potřebu řemeslné a dělnické kvalifikace. Zvláštní pozornost věnuje změnám ve vzdělávání, výcviku a roli firemního vzdělávání.

- 2003 – Národní akční plán zaměstnanosti Vláda si v roce 2002 ve svém Programovém prohlášení v oblasti zaměstnanosti stanovila na své funkční období jako strategický cíl dosažení plné efektivní zaměstnanosti.
- 2005 – Nutnost rozvoje celoživotního učení jako podmínky ekonomického a společenského rozvoje je pevně zakotvena v Dlouhodobém záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v České republice⁴¹ zpracovaném MŠMT v r. 2005 a v r. 2007,
- 2006 – Aktualizace koncepce reformy vysokého školství. Je zaměřen především na tři oblasti – reformu financování, rozvoj lidských zdrojů a výzkum, vývoj a inovace.

2. Současný stav a perspektivy dalšího rozvoje na Masarykově univerzitě

2. 1. Politika Masarykovy univerzity v oblasti celoživotního vzdělávání

V Dlouhodobém záměru Masarykovy univerzity do roku 2010 je postavení ČŽV v rámci vzdělávací činnosti MU a jeho perspektiva vymezeny takto (str. 14–15): „Celoživotní vzdělávání na Masarykově univerzitě není chápáno v úzkém smyslu institucionálně (viz § 60 zákona o vysokých školách), ale jako proces celoživotního získávání a rozvíjení kompetencí a znalostí, který zahrnuje také vzdělávání studentů v akreditovaných studijních programech. Vzhledem k očekávání, že kolem let 2010–2012 se počet studentů akreditovaných studijních programů na vysokých školách v České republice bude stabilizovat na úrovni 3,37 % populace, musí být univerzita připravena na soutěž o „netradiční“ studenty (již pracující či podnikající osoby usilující o získání kvalifikace či její rozšíření anebo formální validaci kompetencí nabytých v praxi). Tomu by mělo odpovídat pojetí vzdělávacích programů v jejich různých podobách a flexibilitou hranic mezi nimi.

Těžištěm vzdělávací činnosti Masarykovy univerzity v oblasti programů celoživotního vzdělávání budou programy profesně orientované, přičemž univerzita bude usilovat o vytvoření „dlouhodobých“ vztahů s jinými institucemi (podniky), v jejichž rámci by zajišťovala další vzdělávání pracovníků těchto institucí. Zároveň bude realizovat programy „na zakázku“. Profesní programy celoživotního vzdělávání budou, kde to bude vhodné, integrovat předměty nabízené různými fakultami.

Specifickou roli při rozvoji celoživotního vzdělávání na Masarykově univerzitě bude hrát využití informačních technologií, zejména informačního systému, při vytváření komunikačních vazeb mezi učiteli a výzkumnými pracovníky, studenty, absolventy a účastníky celoživotního vzdělávání. Na centrální úrovni bude třeba rozvinout nezbytné podpůrné marketingové nástroje.

Dále bude posilován význam Univerzity třetího věku jako vyjádření veřejného poslání Masarykovy univerzity a její otevřenosti jako vzdělávací instituce. Počet studujících seniorů se bude dále zvyšovat. Rovněž obsah a formy studia budou v nadcházejícím období na univerzitě různorodé. Neodmyslitelným novým prvkem forem vzdělávání seniorů je také posilování role moderních informačních a komunikačních technologií.“

2. 2. Legislativní rámec celoživotního vzdělávání

Celoživotní vzdělávání poskytované veřejnou vysokou školou je podle zákona o vysokých školách (§ 60) vymezeno jako součást vzdělávací činnosti vysoké školy. Vysoká škola může celoživotní vzdělávání uskutečňovat v rámci akreditovaných studijních programů nebo v rámci samostatných programů celoživotního vzdělávání, a to buď bezplatně nebo za úplaty.

Celoživotní vzdělávání poskytované vysokou školou je v principu činností neregulovanou – kromě vzdělávacích činností zaměřených na získání nebo rozšíření odborné způsobilosti k výkonu určitého povolání nebo specializace v rámci povolání. Význam programů celoživotního vzdělávání jako nástrojů pro získání příslušné odborné způsobilosti je dán zejména pro povolání pedagogických pracovníků, kde vysokoškolské programy celoživotního vzdělávání jsou v řadě případů ekvivalentem akreditovaného studijního programu. Podle zvláštních právních předpisů regulované programy celoživotního vzdělávání se však vyskytují i v dalších oblastech, např. při dalším vzdělávání úředníků veřejné správy.

V návaznosti na současné úpravy právních předpisů a vnitřních předpisů Masarykovy univerzity jsou programy celoživotního vzdělávání nástrojem transformace kompetencí nabytých jinak než školním vzděláváním do univerzitou certifikovaného formálního vzdělání (včetně případné validace neformálního vzdělání pro příští studium v akreditovaném studijním programu).

2. 3. Programy celoživotní vzdělávání na MU – současný stav

Programy celoživotního vzdělávání na Masarykově univerzitě jsou orientovány buď zájmově, nebo je zaměřen na výkon povolání (na získání odborné způsobilosti k výkonu specializované činnosti). Absolventi obdrží osvědčení ve smyslu § 60 zákona č. 111/1998 Sb.

Programy mohou být zajišťovány fakultou, vysokoškolským ústavem nebo univerzitním pracovištěm a mohou probíhat v českém nebo jiném jazyce, v prezenční nebo distanční formě studia, případně v kombinaci obou forem, a to zejména jako:

- vzdělávání specializační, rekvalifikační, rozšiřující, doplňující
- vzdělávání v rámci akreditovaného studijního programu
- vzdělávání tematické, zpravidla cyklus, kurz, odborné soustředění, přednáška, přednáškový cyklus, seminář
- univerzita třetího věku

V kalendářním roce 2006 se 381 programů celoživotního vzdělávání účastnilo 17 233 posluchačů v prezenční, distanční nebo kombinované formě na všech devíti fakultách a rektorátě Masarykovy univerzity. Z tohoto je profesně zaměřeno 283 programů (74%), kterých se účastnilo celkem 13 875 posluchačů. Největší podíl na profesním vzdělávání má Lékařská fakulta s 12 000 účastníky.

2.4. Univerzita třetího věku jako součást celoživotního vzdělávání Masarykovy univerzity

Na Masarykově univerzitě vznikla Univerzita třetího věku v roce 1990 rozhodnutím tehdejšího vedení univerzity jako jedna z forem celoživotního vzdělávání. Zájem seniorů o toto studium neustále roste, zatímco v roce 2001 navštěvovalo Univerzitu třetího věku na Masarykově univerzitě 500 posluchačů, v tomto akademickém roce jich je 1560.

V současné době se Univerzita třetího věku na Masarykově univerzitě se realizuje v Brně a Telči v následujících kurzech:

Základní kurz je zaměřen na otázky zdravého a smysluplného životního stylu ve vyšším věku, posluchačům jsou prezentována témata čtyř základních okruhů: Člověk a zdraví, Člověk a příroda, Člověk a umění, Člověk a společnost.

Nástavbový kurz je pokračováním Základního kurzu. Přihlásit se mohou pouze absolventi Základního kurzu. Posláním kurzu je především stimulace k aktivitě a poskytnutí informací usnadňujících praktické využívání dříve získaných poznatků.

Spirituální dimenze člověka – Živá teologie je kurz, který v rámci celoživotního vzdělávání poskytuje příležitost k poznání vybraných otázek teologie i dalších oborů pojednávajících o duchovním rozměru člověka. Kromě témat historických, biblických, věroučných a morálních se hovoří také o poslání křesťana v současné společnosti. Přednášejí

jsou zejména učitelé Masarykovy univerzity a Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

Klub absolventů U3V – je určen absolventům vzdělávání v U3V. Jde o volné pokračování U3V na MU. Přihlásit se mohou pouze absolventi tohoto studia.

Kurz **Dějiny umění a vizuální kultury** je zaměřen na zajímavé oblasti z obecných dějin umění. Posluchači tak získávají alespoň všeobecnou představu o „stylových“ dějinách a současně jsou informováni o novinkách z dějin umění. Kurz se koná v Telči.

Nad rámec základního programu jsou posluchačům U3V nabízeny také tematicky zaměřené kurzy, např. počítačové kurzy pro začátečníky i pokročilé, kurzy němčiny, angličtiny a francouzštiny, pohybově relaxační kurzy (cvičení v posilovně, aqua aerobik), účast na terénním antropologickém výzkumu, výtvarný plenér atd.

Účastníkem programu U3V může být každý, kdo dosáhl věku potřebného pro přiznání starobního důchodu a má úplné středoškolské vzdělání s maturitou. Výuka probíhá formou přednášek, případně cvičení, seminářů a exkurzí. Jednotlivé přednášky trvají dvě hodiny a konají se jedenkrát za čtrnáct dnů od října do května. Cílem U3V je nejen prohlubovat dosavadní vědomosti, ale také prezentovat nové poznatky, obory a technologie, které jsou jinak seniorům nepřístupné.

2.5. Perspektivy rozvoje CŽV na Masarykově univerzitě – on-line prodej vzdělávacích aktivit

Internetové Obchodní centrum MU (<http://is.muni.cz/obchod/>) jako součást Informačního systému Masarykovy univerzity dává prostor dalšímu rozvoji celoživotního vzdělávání na MU. Jedná se o zcela nový trend v univerzitním prostředí. Ojedinělé je právě propojení se systémem pro podporu studia a výuky (e-learningu) a díky tomu vyhovuje specifikám univerzity.

Masarykova univerzita představuje internetové Obchodní centrum, které bude využíváno pro on-line prodej různých produktů v souvislosti se vzděláváním a dalšími službami univerzity. Na stránkách obchodního centra budou postupně zveřejňovány jednotlivé předměty i celé programy celoživotního vzdělávání, přípravné kurzy k přijímacím zkouškám, víkendové, neakreditované kurzy například pro právníky, informatiky a další, e-learningové kurzy, elektronické studijní materiály, ale i konferenční služby (účastnický poplatek, ubytování, služby). Od příštího roku se počítá i s prodejem zboží (knihy, skripta, upomínkové předměty aj.). Veřejnost tak získává ucelený přehled o nabídce všech vzdělávacích aktivit na Masarykově univerzitě. Obchodní centrum je určeno nejen uchazečům o běžné studium ale i osobám v produktivním a postproduktivním věku, kteří si chtějí prohloubit dosavadní vědomosti.

Zdroje:

Masarykova univerzita, Univerzita třetího věku, Programy kurzů 2007/2008. Brno 2007.

Zdeněk Palán. Výkladový slovník. Lidské zdroje. Academia, Praha 2002.

Zákon č. 179/2006 Sb., o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání a o změně některých zákonů (zákon o uznávání výsledků dalšího vzdělávání), s účinností od 1. srpna 2007. Dostupné z: http://www.msmt.cz/Files/PDF/PKsb061_06.pdf

Zákon č. 111/1998 Sb., zákon o vysokých školách, ve znění účinném od 1.1.2007. Dostupné z : http://www.muni.cz/general/legal_standards/higher_education_act

Strategie celoživotního učení ČR, schváleno vládou ČR dne 11. července 2007. Dostupné z : http://www.msmt.cz/uploads/Strategie_CZU_schvaleno_vladou.pdf